

Kuyperova vizija stotinu godina kasnije

Stotinu je godina prošlo od smrti Abrahama Kuypera (1837. – 1920.), nizozemskog pastora, teologa, urednika i novinara, utemeljitelja političke stranke i sveučilišta te premijera. Bio je to čovjek koji je svim srcem, punim plućima i uz tri živčana sloma, provodio kao životni moto svoju možda najpoznatiju izjavu:

O, ni jedno mjesto u našem mentalnom svijetu ne smije biti hermetičko zatvoreno od ostatka te ne postoji ni jedan kubni centimetar u cijeloj domeni ljudskog postojanja nad kojom Krist, koji je Suveren nad *svime*, ne kaže: „Moje!” (Kuyper 1998, 488)

Kuyper je pripadao nizozemskoj reformiranoj tradiciji, isprva kao sin reformiranog pastora, koji je krenuo stopama svoga oca uputivši se na studij teologije, koji je okrunio doktoratom na Sveučilištu u Leidenu 1862. godine, a onda i nakon obraćenja, kada se pod utjecajem pobožnih župljana ruralne Crkve u Beesdu, gdje je postao pastor, okrenuo od liberalizma prema kalvinističkoj ortodoksiji. Godine 1867. preuzeo je Crkvu u Utrechtu, a 1870. ponovno se preselio, ovaj put u Amsterdam, gdje je četiri godine služio kao pastor, da bi zatim istupio iz službe kako bi se posvetio političkom angažmanu. Prvo je bio član nizozemskog parlamenta, a zatim, od 1901. do 1905. godine, obnaša dužnost nizozemskog premijera.

Kalvinizam kao svjetonazor

Kalvinizam nije smatrao samo protestantskom strujom koja naglašava Božju potpunu suverenost u spasenju. Naprotiv, na njega je gledao kao na sveobuhvatan „životni i svjeto-nazor“ (Kuyper 2000, 4), koji naglašava Božju potpunu vlast nad cijelom Tvorevinom. Objasnjava da je Calvinu bila odvratna „religija zatvorena u ormar, ćeliju ili crkvu“ te da je Bog prisutan u svakom području ljudskoga života, tako da sve što čovjek čini svojom rukom, bilo u „agrikulturi, u trgovini i u industriji“ ili svojim umom, „u svijetu umjetnosti i znanosti“, on stalno „stoji pred Božjim licem, uposlen u služenju Bogu te mora biti strogo poslušan svome Bogu, a njegov cilj iznad svega drugoga treba biti Božja slava“ (Kuyper 2000, 37).

U svojih šest predavanja o kalvinizmu, koje je iznio tijekom posjeta u SAD-u 1898. godine, Kuyper je iznio viziju prema kojoj je upravo ovaj naglasak kal-

vinizma doveo do svekolikog ekonomskog, političkog i društvenog napretka u zemljama koje su bile njime zahvaćene u prošlosti, uvjeren da kalvinizam može i u budućnosti osloviti nasušnu potrebu čovječanstva, koje se, unatoč svom znanstvenom i ekonomskom napretku, nalazi u „predvečerje sveopćeg društvenog bankrota“ (Kuyper 2000, 130). Zapravo je zanimljivo, u svjetlu trenutnih društvenih previranja u SAD-u, pročitati njegovo proročko upozorenje:

Što je socijalna demokracija nego jedan ogroman protest protiv nedostatnosti postojećeg reda? Čak i anarhizam i nihilizam tek otvoreno pokazuju da ima na tisuće i na desetke tisuća ljudi koji bi radije demolirali i uništili sve nego nastavili nositi teret trenutnih uvjeta. (Kuyper 2000, 131)

Kuyper je tom prilikom podsjetio slušatelje da je nada u prirodan, evolucijski napredak društva pusta tlapnja. Stari kontinent od društvenog raspada nije spasio evolucijski napredak, nego poruka Evandjelja sa svojim dalekosežnim posljedicama na cjelokupno društvo. Stoga, i sada se kršćani trebaju suprotstaviti nekršćanskom svjetonazoru upravo kalvinizmom kao svjetonazorom, jer on jedini

... dosljedno i logički slijedi nacrt reformacije, uspostavio je ne samo crkve nego i države, te je ostavio trag na društvenom i javnom životu i tako, u punom smislu riječi, za cijeli ljudski život stvorio potpuno vlastit svijet misli (Kuyper 2000, 145).

Kuyper pritom ne gaji „tako sirovu, neupućenu i povijesno neutemeljenu želju“ da će svi kršćani pristati uz reformiranu teologiju i ekleziologiju (Kuyper 2000, 146), nego želi potaknuti i kršćane i vanjski svijet da proučavaju kalvinizam i razvijaju njegova načela „u skladu s potrebama našega vremena te ih dosljedno primjenjuju na različite domene života“ (Kuyper 2000, 146).

Širenje kuyperizma

Kuyperova misao nije doživjela široko prihvaćanje na kakvo je mogla naići da se radilo o misliocu s engleskog ili njemačkoga govornog područja. Ova „greška“ pokušava se ispraviti prevođenjem dvanaestak njegovih djela na engleski jezik, pod pokroviteljstvom društva *Abraham Kuyper Translation Society* i instituta *Acton Institute* te izdavačke kuće Lexham Press. Njegova je misao donijela više ploda u zemljama u kojima postoji znatna prisutnost nizozemske emigracije, poput SAD-a i Južnoafričke Republike (Afrikaneri). Upravo su u Južnoafričkoj Republici Kuyperove ideje neizravno i nehotice utjecale na inicijatore apartheida (Baskwell 2006), dok je etička kolonijalna politika njegove *Antirevolucijske stranke* imala dalekosežne pozitivne posljedice na nizozemske kolonije u Indoneziji budući da je Kuyper naglašavao moralnu odgovornost kolonijalnih sila prema njihovim kolonijama nasuprot njihovu izrabljivanju (Kuyper 2015, loc. 5745).

Naime, bio je nadahnut „teološkim razumijevanjem kršćanskoga učenja i njegovim implikacijama za zajedničko dobro globalnoga društva“ (Himes 2018, 70). Postoji mogućnost da je upravo Abraham Kuyper nadahnuo izjavu trenutnoga hrvatskoga predsjednika, a tadašnjega predsjednik Vlade, Zorana Milanovića, koji se jednom prilikom deklarirao kao „reformirani ljevičar, kalvinist“ (Ciglencečki 2012). Naravno, izjavu gospodina Milanovića možda su nadahnula i djela Webe-
ra ili Niebuha, koji su doduše gajili slično razumijevanje utjecaja kalvinizma na društveno-ekonomska pitanja.

Opća milost

Ono po čemu je Kuyper možda i najpoznatiji u teološkim krugovima jest njegova razrada Calvinove ideje o Božjoj općoj milosti. Već su i Augustin i Calvin vjerovali da je Bog ljudska bića obdario ogromnim kapacitetom za razvoj kulture koju Niebuhr (1975, 30) definira kao bilo kakvu čovjekovu preinaku prirodnog poretka, tako da čovječanstvo od samoga početka razvija znanost, medicinu i književnost (Augustine 1998, 22:24), „vlast, upravljanje domaćinstvom, sve mehaničke vještine i liberalne umjetnosti“ (Calvin 2011, ii:14), a Calvin čak kaže da Bog „ispunjava, pokreće i krijepe sve stvari putem svoga Duha“, dok daje „najizvršnije blagoslove... kome god hoće za zajedničku dobrobit čovječanstva“ (Calvin 2011, ii:16). Kuyper ide korak dalje, smatrajući da kršćane Božja opća milost poziva na javnu odgovornost jer se odnosi na njihovu „zajedničku ljudskost s ostatkom svijeta“ (Bratt 1998, 165). Naravno, jedino su kršćani djeca Božje posebne milosti, ali pozvani su da sudjeluju u životu svijeta na način da budu svjetlo u svijetu koje „prosvjetljuje sve sektore i udruženja koja se javljaju diljem širokog opsega ljudskoga života i aktivnosti“ (Kuyper 1998, 194), tako da izvršava utjecaj na društvo uzdižući životni standard i oplemenjujući ga (Kuyper 1998, 196).

Kršćani to čine kroz aktivnu suradnju s nekršćanima u institucijama opće milosti, ali i tako što crpe plodove znanja i napretka ovoga svijeta kako bi stvarali kršćanske institucije oplemenjene tim znanjem. Na primjer, kršćanin u akademskom svijetu ne sudjeluje kao vrelo svekolikog znanja, nego kao suradnik oplemenjen Božjom posebnom milošću, koja njegovim posredstvom izvršava utjecaj i čini društvo boljim. Međutim, kršćani su istovremeno pozvani stvarati vlastite akademske institucije, u kojima se plodovi Božje opće milosti u svijetu sada pri-
cjepljuju na kršćanski korijen (Kuyper 1998, 476-9) i time se dopušta da „posebna objava dopušta da njezino svjetlo zasja na opću milost kako bi ju osnažila“ (Kuyper 1998, 459). Kuyperovo utemeljenje sveučilišta *Vrije Universiteit Amsterdam* jedan je od takvih pokušaja.

Naravno, ova vizija je dio veće Kuyperove ideje prema kojoj Bog u Kristu već sada otkupljuje, ne samo ljudske duše nego i cijelu tvorevinu, od posljedica pada

na stanje koje zapravo nadmašuje onu prvotnu Božju tvorevinu. Krist nije samo Spasitelj duša nego prije svega Stvoritelj svijeta (Kuyper 1998, 171-2) i njegov suvereni Gospodar. Crkva kao Kristovo Tijelo u Kristu kao novom Adamu postaje novo čovječanstvo (Kuyper 1998, 177). U ovome smislu, kada vjernik radi na poboljšanju svijeta u kojemu živi, tada na određeni način sudjeluje u otkupljenju Božje tvorevine, otkupljenju koje će se okončati tek Kristovim povratkom (Kuyper 2016, loc. 2194).

Primjena Kuyperove vizije među evanđeoskim kršćanima u Hrvatskoj

Vjerujem da Kuyperove ideje evanđeoskim kršćanima u Hrvatskoj pružaju nešto jasniju viziju angažmana u društvu. S jedne strane, taj angažman mora odlikovati *poniznost*, jer svjesni smo činjenice aktivnog djelovanja Božje opće milosti na postignuća našega naroda u kulturi (koja u smislu preinake prirodnog poretka, podrazumijeva svako područje ljudskog djelovanja) tijekom povijesti, ali i danas, kao i pozitivnog doprinosa Rimokatoličke Crkve tijekom stoljećâ i drugih denominacija tijekom posljednjih stotinjak godina (posebna milost), na kulturološka postignuća našega naroda. S druge strane, evanđeoski kršćani u svome angažmanu trebaju biti *ohrabreni* činjenicom da u njihovu životu djeluje Božja posebna milost koja ovu opću milost ne čini nepotrebnom, nego je osnažuje, prosvjetljuje i daje joj evanđeoski smisao. To znači da evanđeoski kršćanin itekako ima što ponuditi u svijetu gospodarstva, znanosti, književnosti, sporta, medicine itd., pa čak i politike.

Naravno, da bi posebna milost mogla djelovati, potrebno je da i kršćani djeluju u skladu s biblijskim načelima. Primjerice, Dražen Glavaš je, u dva članka koja su sažetak njegove doktorske disertacije, istaknuo važnost razumijevanja kršćanske teologije rada (Glavaš 2017a, 58) te „neophodnu ulogu mjesnih crkava u poučavanju i propovijedanju važnosti integracije vjere i posla“ (59). Zanimljivo je da Glavaš u svome drugom članku ističe važnost „obuke vodstva koja se temelji na vjeri“, što je na tragu Kuyperove kršćanske institucije, a koja se realizirala u organiziranju „obuke vodstva ‘EQUIP’ i *Global Leadership Summit* u Hrvatskoj“ (Glavaš 2017b, 157).

U svakom slučaju, uz poniznost, hrabrost, pouku i stvaranje kršćanskih institucija, potrebna je i *međusobna suradnja* kršćana, crkava, denominacija, kršćanskih institucija te svjetovnih institucija i građana na zajedničkim projektima i ciljevima. Evanđeoske kršćane takav angažman ne obvezuje na kompromis kršćanskih načela niti na ekumensku suradnju, nego jednostavno na suradnju u postizanju zajedničkog dobra. Motivacija kršćana i njihovih institucija bit će i da ljudi „slave vašeg Oca nebeskog“ kada vide njihova dobra djela (Mt 5,16), premda evangelizacija i zadobivanje duša u takvome angažmanu ne treba biti primarni cilj.

Naravno, posao i poslovanje samo je jedan od mnogih mogućih načina integracije Kuyperove vizije u kršćanski angažman u društvu. Budući da ne postoji „kubni centimetar u cijeloj domeni ljudskoga postojanja nad kojom Krist... ne kaže 'Moje!'” (Kuyper 1998, 488), to ujedno znači da ne postoji ni jedno legitimno zanimanje ili poziv u kojemu kršćanin ne može istovremeno crpiti iz izvora opće milosti i provoditi blagoslove Božje posebne milosti u praksu.

Bibliografija

- Augustine, A. 1998. *The City of God against the Pagans*. Cambridge Texts in the History of Political Thought. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bartholomew, Craig G. 2017. *Contours of the Kuyperian Tradition: A Systematic Introduction*. Downers Grove: IVP Academic.
- Baskwell, Patrick. „Kuyper and Apartheid: A revisiting“. *HTS Theological Studies / Teologiese Studies*, 62(4):1269-90.
- Himes BM 2018. *For a Better Worldliness: Abraham Kuyper, Dietrich Bonhoeffer, and Discipleship for the Common Good*. Eugene: Pickwick Publications.
- Calvin, Jean (ur. McNeill JT, prev. Battles FL) 2011. *Institutes of the Christian Religion*, Louisville: Westminster John Knox Press.
- Ciglencečki, Dražen. 2012. „Zoran Milanović: Hrvatska ne štedi, nego naprosto nema novca.“ *Novi list*. 30. prosinac 2012. <https://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Zoran-Milanovic-Hrvatska-ne-stedi-nego-naprosto-nema-novca/>. Preuzeto 29. rujna 2020.
- Glavaš, Dražen. 2017a. „Christian on Sunday and Atheist on Monday: Bridging the Faith and Work Gap in Croatian Culture, I. Part“. *Kairos: Evangelical Journal of Theology*, XI:1, str. 29-66.
- Glavaš, Dražen. 2017b. „Christian on Sunday and Atheist on Monday: Bridging the Faith and Work Gap in Croatian Culture, II. Part“. *Kairos: Evangelical Journal of Theology*, XI:2, str. 155-186.
- Kuyper, Abraham. 1998. U: James D. Bratt, *Abraham Kuyper: A Centennial Reader*. Grand Rapids, Cambridge, Carlisle: William B. Eerdmans Publishing Company; The Paternoster Press.
- _____. 2000. *Lectures on Calvinism: Six Lectures Delivered at Princeton University, 1898 under the auspices of the L. P. Stone Foundation*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company: Grand Rapids.
- _____. 2015. *Our Program: A Christian Political Manifesto*. Lexham Press: Bellingham.

- _____. 2016. *Pro Rege: Living Under Christ the King. Volume 1: The Exalted Nature of Christ's Kingship*. Translated by Albert Gootjes. Bellingham: Lexham Press.
- Niebuhr, Helmut Richard. 1975. *Christ and Culture*. New York: Harper Torchbooks.